

PROF.SAMI REPISHTI (NEW YORK)

KONCEPTI I VETEVENDOSJES DHE AKTUALITETI KOSOVAR*

Paqja e mbajtur në Evropë që nga viti 1945 për hir të ruajtjes së balancit në mes të dy superfuqive nukleare po kërcënohet nga dalja në skenë e forcave të errëta të nacionalshovinizmit të egër dhe ekskluziv. Si rrjedhim, koncepti humanitar që frymëzoi Evropën Perëndimore pas dy kasaphanave të shekullit tonë, vënia e individit në qendër të vëmendjes dhe respekti për dinjitetin e tij, si e drejtë e lindur dhe e patjetërsueshme, pësoi një grusht të rëndë. Të drejtat e njeriut po shkelen sistematikisht dhe qëllimisht, si ato të individit, ashtu edhe ato të grupeve etnike, linguistike ose fetare.

Megjithatë, për herë të parë që nga Lufta e Dytë Botërore, një koncept humanitar po fiton epërsinë mbi konceptin e "interesave të shtetit", të "integritetit tokësor", të "sovrانيتetit absolut", të mbrojtura nga e drejta ndërkombëtare. Kjo është një risi me rrjedhime të paparashikuara, por pa dyshim përparimtare dhe e mirëseardhur. Bota e re po fillon, kështu, një epokë ku gjykimi dhe ndërgjegjia e publikut ndërkombëtar po konkretizohen në një të drejtë ligjore ndërkombëtare, që inkurajon "veprime të përbashkëta", në "kuadrin e OKB-së" kundër "shteteve sovrane", që sfidojnë këtë gjykim dhe ofendojnë këtë ndërgjegje, kundër luftërave civile, urisë masive, gjenocidit dhe anarkisë.

Sot bota dypolare nuk ekziston më dhe vetëm SHBA ka mbetur si e vetmja superfuqi, e aftë për të formuar dhe për të drejtuar koalicione forcash për përballimin e situatave ekstreme².

Si rrjedhim, me gjithë mungesën e dëshirës nga qeveria e SHBA, që të luajë rolin e "policit ndërkombëtar"³ dhe mosgatishmërinë e publikut amerikan për këtë rol, kjo superfuqi është "e dënuar" që të marrë përsipër rolin udhëheqës në krijimin e një rendi të ri botëror. Dy deklaratat e dy presidentëve Xh.Bush dhe B.Klinton tregojnë se koncepti i "sovrانيتetit" po kalon nëpër një fazë tranzicioni për arsye të përparësish që fiton respekti për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, sidomos garancia e jetës dhe e lirisë⁴. Ky qëndrim ka inkurajuar "popujt" jo të lirë të kërkojnë me këmbëngulje të drejtën e vetëvendosjes, duke përfshirë edhe pavarësinë e plotë, si mjeti i fundit për ndalimin e shkeljes së të drejtave individuale dhe kolektive.

Nga pikëpamja e sigurimit të paqes ndërkombëtare edhe koncepti i "mosndërrhyrjes në punët e brendshme" është duke pësuar ndryshim, sepse përvoja na tregon se luftërat civile janë një kërcënim për paqen botërore dhe se imperativi i ruajtjes së paqes imponon, si solucion të fundit, mundësinë e intervenimit. Rendi i ri botëror do të kërkojë përdorimin e forcës për probleme të reja siç janë: mbrojtja e një shteti demokratik, mbrojtja e të drejtave të njeriut për grupe të gjera popullsie nga shkeljet e rënda, katastrofa njerëzore (si uria masive e anarkia) dhe ndalimi i luftës vëllavrasëse shkatërrimtare⁵. Zhvillimi i ngjarjeve po i paraprin kodifikimit të së drejtës ndërkombëtare, e cila çdo ditë e më shumë përballon nevojën urgjente të përcaktimit të parimit nga ku rrjedh e drejta.

Koncepti i vetëvendosjes

Në formën e tij më klasike, koncepti i vetëvendosjes përfshin të drejtën e patjetrueshme të një populli për të zgjedhur formën e qeverisë që dëshiron, lokale ose qendrore, brenda kufijve të shtetit ekzistues (përmbysja e diktaturës) ose për pavarësi (nga një regjim kolonial)⁶.

Në rastin kur vetëm "një pjesë e popullit" brenda një shteti ekzistues është e shtypur (grupe etnike, linguistike ose fetare), koncepti i vetëvendosjes përfshin edhe të drejtën e grupit të shtypur për të kërkuar vetëqeverisje me qëllim që të ruajë identitetin e tij.

Në rastin kur njëra njësi e një federate (konfederate) vihet në pozitë inferiore kundrejt njësive të tjera, realizimi i këtij koncepti përfshin të drejtën e kësaj njësie të dëmtuar për të kërkuar barazi të plotë dhe në rastin e kundërt, edhe shkëputje nga federata (konfederata).

Në rastin kur një grup etnik, linguistik, ose fetar është inkluadruar dhe mbahet me forcë nga një shtet ekzistues, koncepti i vetëvendosjes përfshin edhe të drejtën e këtij grupi për të ricaktuar kufijtë kombëtarë ekzistues, me qëllim që të arrihet një sovranitet kombëtar i veçantë nga ai shtet.

Natyrisht, interpretimi i përcaktimeve të mësipërme në forumet ndërkombëtare ndryshon sipas interesave që përfaqëson njëra ose tjetra qeveri, ose sipas koniunkturave politike në një kohë dhe në një vend të caktuar. Vetëvendosja në një regjim kolonial është më e thjeshtë dhe e pranuar nga bashkësia ndërkombëtare.

Konsiderata bashkëkohore për konceptin e vetëvendosjes

Shturja e BS dhe e ish-Jugosllavisë dhe konfliktet që ndoqën ato tregojnë se problemi i vetëvendosjes është më urgjent se besohet dhe se pavendosmëria e qeverive të ndryshme dhe e institucioneve ndërkombëtare për të shqyrtuar kërkesat për vetëvendosjen para shturjes ka qenë një gabim me rezultate tragjike. Për më tepër, shqyrtimi i vetëvendosjes vështirësohet për arsye të konfliktit dhe të zgjidhjeve të imponuara nga konflikti. Prandaj shkollarët janë të mendimit se "duhen përgatitur një seri parimesh, të cilat do të na paralajmërojnë me kohë (si duhet të reagojmë) ndaj aspekteve të shumta që marrin kërkesat për "vetëvendosje". A. Halperin dhe D. J. Scheffer numërojnë tri parime të pavitueshme⁷:

1. E drejta ndërkombëtare mbetet baza e ruajtjes së status quo-së botërore.
2. Ndryshimi i vazhdueshëm i gjendjes ndërkombëtare këshillon fleksibilitet në aplikimin e parimeve të reja.
3. Problemet e vetëvendosjes në rendin e ri botëror duhen trajtuar një nga një, sipas meritës, e jo si një grup i përbashkët. Megjithatë, është e nevojshme që të krijohet një suazë brenda së cilës të formulohen parime të reja.

Parimi i parë mbetet ai i respektit të vullnetit të lirë të popullit para se ky vullnet të shpërthejë pakënaqësinë në konflikt.

Parimi i dytë është shqyrtimi i sjelljes së "qeverisë qendrore" (kundrejt popullsisë), nga i cili kuptohet pesha dhe rëndësia e kërkesës që ka lëvizja për vetëvendosje dhe legjitimiteti i kësaj kërkeje. Historikisht, qeveritë e Fuqive të Mëdha kanë përkrahur "qeveritë qendrore" më shumë se krijimin e shteteve të reja.

Parimi i tretë është shqyrtimi i mënyrës se si një territor është inkorporuar në

shtetin ekzistues. Shembujt në ish - BS dhe në ish-Jugosllavinë etj. tregojnë se popujt e inkuadruar nuk janë pyetur kurrë për fafin e tyre.

Parimi i katërt duhet të jetë masa e përkrahjes së lëvizjes nga vetë populli dhe në rastet kur kjo është e gjerë, e ardhmja duhet përcaktuar me referendum.

Parimi i pestë është sjellja e "udhëheqësve" të lëvizjes dhe vetë lëvizja ndaj kundërshtarëve të tyre, nëse lejohet ose përkrahet dhuna, nëse respektohen "pakicat" në mesin e tyre dhe nëse lëvizja përdor forcën ushtarake për të avancuar kërkesat e saj.

Parimi i gjashtë është studimi i konsekuencave që mund të dalin nga "fitorja" e vetëvendosjes, konflikti i armatosur, armiqësitë e përhershme etj., me theks të veçantë për ruajtjen e jetës së njerëzve.

Parimi i shtatë është intervenimi me forcë në favor ose kundër një lëvizjeje për vetëvendosje duhet të studiohet nga çdo pikëpamje dhe të bëhet në kuadrin e OKB. Njëkohësisht, do të ishte një përgjegjësi para historisë dhe ndërgjegjes së njerëzimit sikur bashkësia ndërkombëtare të paralizohej, ndërsa rreth e rrotull kasaphanat mesjetare të shkatërronin shoqëri dhe shtete të tëra.

Pozita e shqiptarëve në Kosovë

Bërthama e shtetit të ri shqiptar në Kosovë u hodh gjatë Luftës II Botërore me formimin e Këshillit Antifashist Nacionalçlirimtar të Kosovës (dhjetor 1943 - janar 1944). Por që më 1940, në vendimin e Konferencës së Pestë të PKJ (Zagreb) u caktua autonomia e PKJ për Kosovën dhe Metohinë dhe lidhja direkte me KQ të PKJ. Më 1942, J.B.Tito, udhëheqësi komunist jugosllav, njohu shqiptarët si "popull" dhe shtoi se: "çdo popull ka të drejtë të caktojë të ardhmen e vet...". Në tekst, shqiptarët përmenden dy herë si një popull i dalluar nga të tjerët⁸.

Më 29 nëntor 1943, Rezoluta e Jajcës nuk përmend shqiptarët si "popull", por theksoi se "të gjitha të drejtat e pakicave janë të garantuara". Shprehja "të gjitha" interpretohet se përfshin edhe të drejtën për vetëvendosje.

Momenti historik i deklarimit të identitetit të shqiptarëve si komb i veçantë është 2 janari 1944, me Rezolutën e Bujanit, ku u deklarua se: "... populli shqiptar, i cili si gjithmonë ashtu edhe sot dëshiron të bashkohet me Shqipërinë...". Rezoluta e Bujanit nuk u pranua nga J.B.Titoja dhe kërkesat e shqiptarëve pësuan një grusht të rëndë. Udhëheqja ushtarake e forcave të rezistencës antifashiste ra plotësisht në duart e serbëve dhe të malazezëve të Kosovës, ndërsa shqiptarët, si rrjedhim i persekutimeve në masë, shpërthyen në një kryengritje të armatosur (dhjetor 1944 - maj 1945). Më 10 korrik 1945, në një mbledhje të KANÇI të Kosovës u votua një Rezolutë, me të cilën "shprehet dëshira e të gjithë popullsisë që jeton në këtë Krahinë dhe kërkesa që kjo Krahinë të bëhet pjesë e Serbisë Federale". Kjo Rezolutë u pranua nga Presidiumi i AVNOJ-it (23 korrik 1945) dhe nga Presidiumi i Asamblesë së Serbisë (3 shtator 1945). Akti përfundimtar ka qenë Kushtetuta e RDF të Jugosllavisë (1946), e cila njeh autonominë e krahinës. Më vonë, ajo u konfirmua edhe nga Kushtetuta e RP të Serbisë (1947) dhe nga Statuti i KA të Kosovës dhe Metohisë (maj 1948).

Krahina Autonome e Kosovës dhe e Metohisë gëzoi të drejtën e një trupi legjislativ dhe ekzekutiv, si dhe përfaqësimin në Kuvendin e Serbisë dhe në atë Federal, por jo pushtetin juridik. Me Kushtetutën e vitit 1953 ajo humbi lidhjet me Federatën.

ndërsa Kushtetuta e vitit 1963 kufizoi rolin kushtetues të saj. Kjo Kushtetutë e zbriti rolin e KAKM në atë të "...bashkësisë sociopolitike brenda RS të Serbisë..." (Art.1), si një "distrikt".

Me amendamentet kushtetuese të pas vitit 1966 "Krahina Autonome" u ripërcaktua si "e lindur në luftën e përbashkët të kombeve dhe kombësive". I pajisur me këtë prerogativë, Ligji Kushtetues i Kosovës i vitit 1969 e deklaroi KAKM si një njësi territoriale e formuar në të vërtetë gjatë luftës dhe revolucionit. U riafirmua pjesëmarrja në Federatë, "me të drejtat e detyra të caktuara nga Ligji Kushtetues i Kosovës" (jo Kosovë e Metohisë) në përputhje me parimet e Kushtetutës së SR të Serbisë (Art.4). Ky ligj gjithashtu siguron integritetin tokësor të krahinës të përbërë nga territoret e komunave ekzistuese dhe që nuk mund të ndryshohet "... pa miratimin e Kuvendit Krahinor" (Art.7).

Ky Kuvend fitoi për të parën herë të drejtën e "Ligjërjes" dhe jo të "dekretëve" të bazuara në ligjin serb (republikan). Gjithashtu "...në rastin kur një ligj (serb) republikan që përfshin edhe krahinën është miratuar pa pëlqimin paraprak të Kuvendit Krahinor, ai aplikohet në territorin e Krahinës për sa kohë që nuk është miratuar një ligj" (Art.66). Kosova fitoi gjithashtu të drejtën e themelimit të Gjykatës së Lartë të Kosovës, e cila kishte të drejtë "të hapte procedurë me Gjykatën Kushtetuese të Jugosllavisë" (Art.78, par.2). U rivendos përfaqësimi i Krahinës Autonome Socialiste të Kosovës në Parlamentin Federativ (në të dy Dhomat). Koncepti i "autonomisë administrative" u tejkalua, por njëkohësisht u mohua e drejta e Kosovës për të qenë një "shtet".

Kushtetuta e KSA të Kosovës e vitit 1974 është e para që u quajt "kushtetutë" (si ato të republikave) dhe jo "statut" ose "ligje kushtetuese" (si ato të krahinave autonome)." Parimet themelore" e përcaktojnë statusin e KSA të Kosovës si rrjedhim të konditave historike, të përbërjes kombëtare, dhe që, "...në bazë të vullnetit të shprehur lirisht nga popullsia, kombet dhe kombësitë e Kosovës, nga vullneti i shprehur lirisht të popujve të Serbisë, është shoqëruar, (serbisht : *udruzila se*) me Republikën Socialiste të Serbisë, brenda kuadrit të Republikës Socialiste Federative të Jugosllavisë".

Artikulli i kësaj Kushtetute thotë : "...populli punonjës i Krahinës gëzon të drejtën për të ushtruar të drejtat "sovrane" në uniformitet me sistemin politik social e ekonomik të Jugosllavisë", dhe jo të ardhur nga autoriteti i Kushtetutës së RSFJ të Jugosllavisë ose të Kushtetutës së RS të Serbisë.

Njohja e "sovrانيتit" për përfaqësuesit e popullit punonjës të Krahinës e vuri Kosovën në një pozitë të fortë dhe "adekuate" për mbrojtjen e të drejtave të Krahinës, megjithëse jo në një pozitë "të barabartë" me të gjashtë republikat e tjera.

Zgjerimi i të drejtave sovraane jashtë kuadrit të Krahinës i jep KSAK të drejtën "për të vendosur" në nivel federal. Brenda kuadrit të politikës së jashtme të RSF të Jugosllavisë dhe marrëveshjeve ndërkombëtare, KSAK gjithashtu "...vazhdon bashkëpunimin, dhe zhvillon marrëdhëniet me organet dhe organizatat tjera, duke përfshirë edhe organet e organizatave ndërkombëtare". Kosova merr kështu statusin e një subjekti politik në marrëdhënie direkte me bashkësinë ndërkombëtare.

Njohja *de facto* e të drejtave të Krahinës Autonome për KSAK dhe njohja *de jure* e parimit të integritetit shtetëror dhe territorial të Serbisë, ishte megjithatë një zgjidhje e pakënaqshme për shqiptarët. Dallimet në mes "kombit" dhe "kombësisë"

që rezultoi në “republikë” dhe “në krahinë autonome”, për shqiptarët do të thotë “pabarazi” dhe mosnjohje e indentitetit të tyre të plotë kombëtar. Prandaj, një alternativë më e pranueshme u bë kërkesa e kohës.

Duke marrë parasysh paafësinë e diktaturave për dialog demokratik, pakënaqësia shqiptare u kanalizua në demonstrata rrugësh, në manifestime të gjera proteste, në rezistencë aktive dhe me bojkotim. Rezultati i parë janë demonstratat e vitit 1981 dhe aktyet që vijojnë akoma edhe sot, me rezultate tragjike për shqiptarët.

Që nga viti 1981 dhe deri në fund të vitit 1988, sipas deklaratave zyrtare 484 000 shqiptarë kanë kaluar nëpër duart e policisë¹⁰. Shkollat janë mbyllur, arsimi shqip është ndaluar, spitalet dhe personeli mjekësor shqiptar janë mbyllur ose janë pushuar nga puna. Më shumë se 1 265 ndërmarrje ekonomike kanë ndërprerë aktivitetin e tyre dhe mbi 120 000 punëtorë shqiptarë kanë humbur punën. Në mes të kësaj gjendjeje ekonomike, presioni serb, i mbështetur nga pakica serbe - malazeze e Kosovës, është rritur¹¹.

Një lëvizje e njohur, si “fenomeni Milosheviç”, që shpreh nacionalizmin e vrazhdë dhe të rrezikshëm serb, filloi sulmin e parë në Kosovë, me heqjen e autonomisë së Krahinës.

Më 23 mars 1989, Kuvendi i Kosovës, i rrethuar me tanke dhe polici, shkeli procedurën normale parlamentare dhe me vota të paligjshme “pranoi” ndryshimin e Kushtetutës. Për gjashtë ditë me radhë përleshjet e përgjakshme me policinë serbe shkaktuan vdekjen e 22 shqiptarëve (sipas burimeve zyrtare) ose 180 shqiptarëve sipas shtypit sloven. Mesazhi serb ishte i qartë : shpresat e shqiptarëve për të rifituar autonominë kishin humbur².

Me zgjedhjet e reja të manipuluar nga serbët (nëntor 1989) Kuvendi i ri i Kosovës u dominua nga elementë proserbë. Megjithatë, presioni popullor mbi delegatët u bë i fortë sa që më 2 korrik 1990, Kuvendi i Kosovës vendosi shpalljen e Krahinës së Kosovës si një njësi federale të barabartë dhe të pavarur. Serbia reagoi me kërcënimin e delegatëve, që u arratisën me mbylljen e Kuvendit, dhe me marrjen në dorë të të gjithë administratës krahinore, duke përfshirë edhe policinë e gjykatat.

Ndërkaq, Kuvendi i Kosovës në ilegalitet u mblodh fshehurazi në Kaçanik dhe, më 7 shtator 1990, shpalli formimin e Republikës së Kosovës. Po atë ditë, u vu në qarkullim një projekt Kushtetutë e Republikës së Kosovës.

Krahas administratës serbe në Kosovë u zhvillua edhe një “administratë” paralele klandestine shqiptare e organizuar nga partitë politike shqiptare në Kosovë, kryesisht nga Lidhja Demokratike e Kosovës, nën drejtimin e Dr. Ibrahim Rugovës, kritik letrar me kredenciale të dalluara. Kjo “administratë” përgatiti edhe Referendumin gjithëpopullor të 26-30 shtatorit 1991, me të cilin Kosova u shpall shtet i lirë dhe i pavarur me të drejtë pjesëmarrjeje në federatën (konfederatën jugosllave). Më 17 tetor 1991, Kuvendi i Kosovës formoi qeverinë e Republikës së Kosovës, me Dr. Bujar Bukoshin, mjek aktivist, si kryeministër. Më 23 dhjetor 1991, Kuvendi dhe qeveria e Republikës së Kosovës paraqitën kërkesën për njohjen formale pranë Konferencës së Paqes për Jugosllavinë të Bashkimit Evropian, të mbajtur në Hagë (Holandë)¹³. Kërkesa e Kosovës nuk u pranua nga organet e Bashkësisë Evropiane.

Më 24 maj 1992, nën kërcënimin e bajonetave serbe u bënë zgjedhjet e para të lira në Republikën e Kosovës për Kuvendin e ri. Zgjedhjet u zhvilluan pa incidente të rënda dhe përfunduan me zgjedhjen e 130 deputetëve dhe të Kryetarit të Republikës së Kosovës, Dr. Ibrahim Rugova. Përpjekjet për konvokimin e Kuvendit të ri të Kosovës janë penguar nga policia serbe.¹⁴

Ndërkaq, pozita e Kosovës është bërë subjekt me rëndësi në bisedimet e Konferencës së Përhershme për Jugosllavinë në Gjenevë dhe besohet se do të zgjidhet në kuadrin e një marrëveshjeje të përgjithshme të “problemit jugosllav”. Për të parën herë, problemi i Shqipërisë Lindore, në tërësi, dhe ai i Kosovës, në veçanti, zënë gjithashtu vendin e parë në rendin e ditës të diplomacisë së shtetit të ri demokratik shqiptar. Efekti i plotë i këtij orientimi u pa sidomos në Konferencën e Londrës për Jugosllavinë (gusht 1992), ku u arrit që problemi i Kosovës të shqyrtohet nga një komision i veçantë i Konferencës, i ndarë nga komisioni për pakicat dhe grupet etnike¹⁵.

Perspektiva për shqiptarët e Kosovës

Sot, shqiptarët e Shqipërisë Lindore, ky grup i madh etnik kanë fituar ndërgjegjen e “vet” (vetes), vetëndërgjegjen, jo vetëm me ekzistencën në “hapësirën” ku jetojnë, por edhe me vazhdimësinë e tyre në “kohë”. Çdo ditë e më shumë, ky grup etnik, me gjuhë të njëjtë, me doke e me zakone të ngjashme dhe me interesa e aspirata të përbashkëta, i referohet momenteve specifike të ekzistencës së vet, dhe në mënyrë të pashmangshme sheh “vet” (veten) si një entitet që ka ruajtur dhe ruan personalitetin e vet gjatë “kohës”, d.m.th. gjatë historisë. Me një fjalë, ata janë një “popull” i dalluar nga të tjerët.

1. Si çdo popull i dalluar nga të tjerët, shqiptarët në ish-Jugosllavi, në përgjithësi, dhe shqiptarët në Kosovë, në veçanti, gëzojnë të drejtën e patjetërsueshme të vetëvendosjes për të zgjedhur lirisht formën e qeverisjes që dëshirojnë : brenda një shteti ekzistues, autonominë ose pavarësinë e plotë. Si çdo popull i dalluar, ata kanë të drejtën e ruajtjes së identitetit kombëtar.

Në këtë drejtim, tradita e “mbrojtjes së integritetit tokësor” kundrejt lëvizjes për vetëvendosjen vlen “...vetëm për shtetet që administrohen nga qeveri që përfaqësojnë një popull të tërë brenda një territori pa dallim race, besimi, ose ngjyre”¹⁶. Ish-Jugosllavia dhe Serbia sot nuk janë dy qeveri të këtilla.

2. Populli shqiptar në Kosovë ka qenë dhe është një popull i shtypur nga qeveritë qendrore, të ish-Jugosllavisë dhe të Serbisë sot, për arsye të karakterit të dalluar kombëtar. Si populli më i madh joslav i ish-Jugosllavisë Federative shqiptarët kanë qenë në vazhdimësi një komb i padëshiruar nga shumica sllave. Ata kanë qenë vazhdimisht viktimat të diskriminimit politik e social. Ndërsa qeveria qendrore jugosllave edhe ajo serbe kanë shkelur sistematikisht të drejtat e njeriut, dominimi i elementit serb dhe ekskludimi i shqiptarëve nga përfaqësimi dhe pjesëmarrja në administratë ka krijuar një situatë tipike të kolonizimit “të brendshëm” në Kosovë.

3. Okupimi i Kosovës ka qenë një akt agresioni ushtarak (që nga 1877 deri më 1945). Vendimet e Traktatit të Berlinit (1878), të Londrës (1913), të Versajës (1919) dhe të Parisit (1946) në kurriz të shqiptarëve nuk kanë bazë morale, sepse kanë mohuar dimensionet historike, etnike, gjuhësore dhe ekonomike - shoqërore, që karakterizojnë popullsinë shqiptare të tokave të aneksuara dhe, si rrjedhim kanë mohuar kërkesat legjitime të grupit të shtypur shqiptar për një qeverisje që i përshtatet.

4. Kërkesa për vetëvendosjen e shqiptarëve të Kosovës ka marrë karakterin e shkëputjes dhe krijimit të një shteti të ri (Republikën e Kosovës) vetëm atëherë kur ruajtja e Federatës dhe formimi i Konfederatës u bë i pamundur, me shkëputjen e

katër republikave ish-federale. Shqiptarët e Kosovës u gjetën para tri opcioneve :

- a) krijimi i një shteti të ri, të lirë dhe të pavarur;
- b) shoqërimi i lirë me një shtet të pavarur;
- c) dalja në skenën ndërkombëtare me një tjetër status politik të përcaktuar nga vetë populli.

Ata zgjedhën formimin e Republikës së Kosovës, shtet i lirë për të gjithë, i pavarur dhe neutral¹⁷.

5. Kërkesa për vetëvendosjen e shqiptarëve të Kosovës nuk kërkon ndryshimin e kufijve ekzistues. Konferenca për Jugosllavinë e Bashkimit Evropian është përcaktuar për njohjen e "ish-republikave" federale si shtet të ri dhe të pavarur, (një qëndrim që përjashton "KSA e Kosovës").

6. Lëvizja për vetëvendosjen e shqiptarëve të Kosovës ka kërkuar dialogun dhe vazhdon të kërkojë ndihmën e bashkësisë ndërkombëtare, vrojtimin , intervenimin diplomatik (ndërmjetësim, pajtim, arbitrazh etj.), sepse vetë ekzistenca e kësaj lëvizjeje është rrezikuar nga një qeveri qendrore dhe nga intervenimi ushtarak serb. Kjo lëvizje përpiqet vazhdimisht të evitojë konfrontimin, dhunën dhe konfliktin e hapur si rezultat i aspiratave të saja politike.

7. Lëvizja për vetëvendosjen e shqiptarëve të Kosovës është treguar e gatshme për të dhënë të gjitha sigurimet që kërkohen nga bashkësia ndërkombëtare për njohjen e Republikës së Kosovës dhe udhëheqësit e lëvizjes e kanë deklaruar një qëndrim të këtille me njoftime formale. Këto sigurime përfshijnë standartet e parashikuara nga Karta e OKB, nga Akti Final i Helsinkit, nga Karta e Parisit dhe nga Konferenca mbi Jugosllavinë e Bashkësisë Evropiane.

* Nga studimi më i gjerë i përgatitur nga autori, po botojmë vetëm aspekte që lidhen me problemin e vetëvendosjes së dy milionë shqiptarëve në Republikën e Kosovës.

1 Fjalimi i përrurimit të Presidentit Clinton : "Çdo herë që interesat tona kërcënohen, ose kurdoherë që vullneti dhe ndërgjegjia e bashkësisë ndërkombëtare përbuzet, ne do të veprojmë me diplomaci paqësore kur është e mundur, me forcë kur është e nevojshme", në : "The New Times", 21 janar 1993, f.A 25. Kjo quhet tani "The Clinton Doctrine".

2 Më gjerësisht shih : *Changing Our Ways - America and the world*, Carnegie Endowment National Commission : Washington D.C.1992.

3 "...Administrata e Presidentit Bush deri tani nuk e ka konsideruar në interes të SHBA të dërgojë një sasi forcash ushtarake amerikane në Ballkan, as të marrë udhëheqjen për një aksion të këtille". Craig S. Whitney, *More than Ever, US Policing is an American Show*, në : "The New York Times", 17 janar 1993, f.3. Konflikti i rolit amerikan doli në shesh edhe me deklaratat e presidentit rus Jelcin : "Ne kemi pasë diferencë opinionin me SHBA në lidhje me Jugosllavinë. Njëri vend nuk duhet t'i diktojë tjetrit se ç'duhet të bëjë në një anë të botës ose në një tjetër", në : "The New York Times", 26 janar 1993. "Unë dëshiroj të siguroj popullin amerikan se nuk do të lejojmë që gjaku i tij dhe pasuria e tij të jenë një llogari e hapur në duar të botës". Warren Christopher, *Confirmation on Hearings*, në : "The New York Times", 14 janar 1993, f.A.II.

4 "Amerikanët guximtarë, që po i shërbejnë kombit tonë në Golfin Persik dhe Somali dhe kudo që ata janë, janë një dëshmi e vendosmërisë sonë... Pa dyshim, Amerika duhet të vazhdojë të udhëheqë botën për të cilën deri tani kemi bërë aq shumë". W.J. Clinton, *Inaugural Address*.

Shumë ekspertë legalë favorizojnë ndërhyrjen kundër shteteve që shkulin të drejtat e njeriut në mënyrë masive; argumenti i tyre mbështetet mbi bazat morale dhe standarte ndërkombëtare të drejtësisë. Por sot për sot politikanët dhe qeveritarët lejojnë që interesat e tyre të tejkalojnë mbi këto standarte. Sipas Hersch Lauterpacht, shkollar i së drejtës ndërkombëtare, në konventat ndërkombëtare shënon: "...njohjen e faktit se të drejtat themelore (jeta, liria, sigurimi i personit) qëndrojnë më lart se ligji i një shteti sovran". *Bosnia, Somalia: Strategic, Political, and Moral Dimensions of Humanitarian Intervention*, në: "Philosophy and Public Policy", vëll. 12, nr. 3 - 4, Summer - Fall, 1992, f.1.

5 *Sel - Determination in the New World Order*. M.H. Halperin and D.J. Schaffer Eds. Carnegie Endowment Book: Washington, D.C. 1992, L.I.N. Cutler, Foreword, XII.

6 Ibidem, f.XI.

7 M. Halperin - D.J. Schaffer, *vep.e perm.*, f.72.

8 Për një trajtim më të hollësishëm të subjektit lexo: Sami Repishti, *Human Rights and the Albanian Nationality in Yugoslavia*, në: "Human Rights in Yugoslavia", O. Gruenwald, *Rosen blum-Cale*. Eds. Invington Publisher: New York, 1986, f.227 - 274.

9 *Narodni Odbor Autonomne Kosovske-Metohiske Oblasti, 1943- 1953*, Prishtina, 1955, f.6.

10 Për një trajtim më të hollësishëm të subjektit lexo: Sami Repishti, *From Protest to Open Challenge of the Status Quo*, në: "Garung in Mittel und Osteuropa", Petrovic, Ed. Verlag Adria: Brugg CH, 1989, f.38-48.

11 Burimi kryesor i fakteve të regjistruara gjendet në Buletinet javore të Këshillit për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive në Prishtinë. Ribotuar në: "Illyria", New York, 1991, 1992.

12 Për një trajtim më të hollësishëm të subjektit lexo: Sami Repishti, *Darkness in Kosova and the Daw of a New Era*, në "Neue Epoche", Petrovic Ed., Vrlag Adria: Brugg CH, 1990, f.68 - 81.

13 Teksti i plotë i kërkesës është botuar në: "Illyria", 27 dhjetor 1991.

14 Rezultatet e hollësishme të votimit jepen në: "Illyria", 27 maj 1992.

15 Raporti i plotë mbi këtë problem u botua në: "Illyria", 29 gusht 1992.

16 OKB - As.Per. Res.2625(XXV), 24 tetor 1970. "...establishment of a sovereign and independent state, the free association with an independent state or the emergence into any other political status freely determined by a poeple ... possessed of governments representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed, or color".

17 Deklaratat e njëpasnjëshme të presidentit I. Rugova theksojnë karakterin neutral të Republikës së Kosovës, si formë garancie për serbët se republika e re nuk do të kërkojë bashkimin e menjëhershëm me shtetin shqiptar.